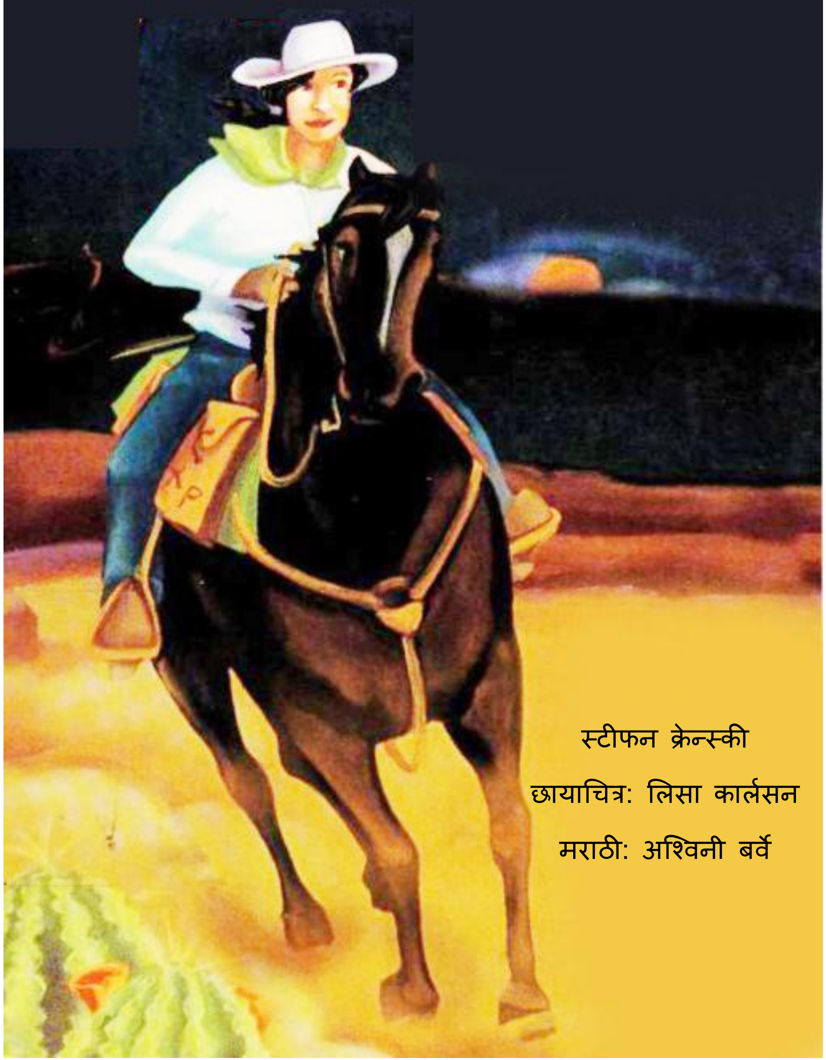
कॅलॅमिटी जेन

स्टीफन क्रेन्स्की

छायाचित्र: लिसा कार्लसन

मराठी: अश्विनी बर्वे

कॅलॅमिटी जेन

स्टीफन क्रेन्स्की

छायाचित्र: लिसा कार्लसन

मराठी: अश्विनी बर्वे

कॅलॅमिटी जेन : एक लोककथा

तुम्ही कदाचित कॅलॅमिटी जेनबद्दल ऐकले नसेल. तर , कॅलॅमिटी जेन ही अमेरिकेच्या वाइल्ड वेस्टमधील एक दंतकथा आहे. वास्तविक, ती मार्था जेन कॅनरी नावाची एक खरी स्त्री होती. पुढे ती लष्करी स्काउट आणि पोनी एक्सप्रेस रायडर बनली. तिला पुरुषांसारखे कपडे घालायला आवडत असल्यामुळे ती तसे कपडे घालायची. इतर लोक तिच्याबद्दल काय विचार करतात याची तिला पर्वा नव्हती. त्यामुळे तिच्याबद्दल काही अतिशयोक्ती निर्माण होणे स्वाभाविकच आहे.

आम्ही कॅलॅमिटी जेनच्या कथांना 'अतिशयोक्तीपूर्ण कथा' म्हणतो, कारण त्यातील प्रत्येक गोष्ट अतिशयोक्तीपूर्ण , वेगवान आणि अतरंगी होती. या कथा अनेकदा सत्याची थोडी अतिशयोक्ती करून सांगितल्या जातात. 'अतिशयोक्तीपूर्ण कथां'मधील नायक आणि नायिका इमारतींइतके उंच, बैलांइतके बलवान किंवा विजेसारखे वेगवान असतात. त्यांना प्रत्येक वळणावर विलक्षण साहसांना सामोरे जावे लागते. पण ते ठीक आहे, कारण त्यांच्या मार्गात येणाऱ्या जवळजवळ प्रत्येक समस्येवर ते तोडगा काढतात.

'अतिशयोक्तीपूर्ण कथा' विनोदी आणि लांबलचक असू शकतात. पण त्या अनेक मजूर आणि आद्य प्रवर्तकांनी एकत्र अनुभवलेल्या जीवनाचे वर्णनही करतात. या कथांमधील पात्रे अनेकदा खऱ्याखुऱ्या माणसांनी केलेल्या गोष्टीच करतात. आणि या कथा नेहमी ओळखीच्या ठिकाणी घडतात.

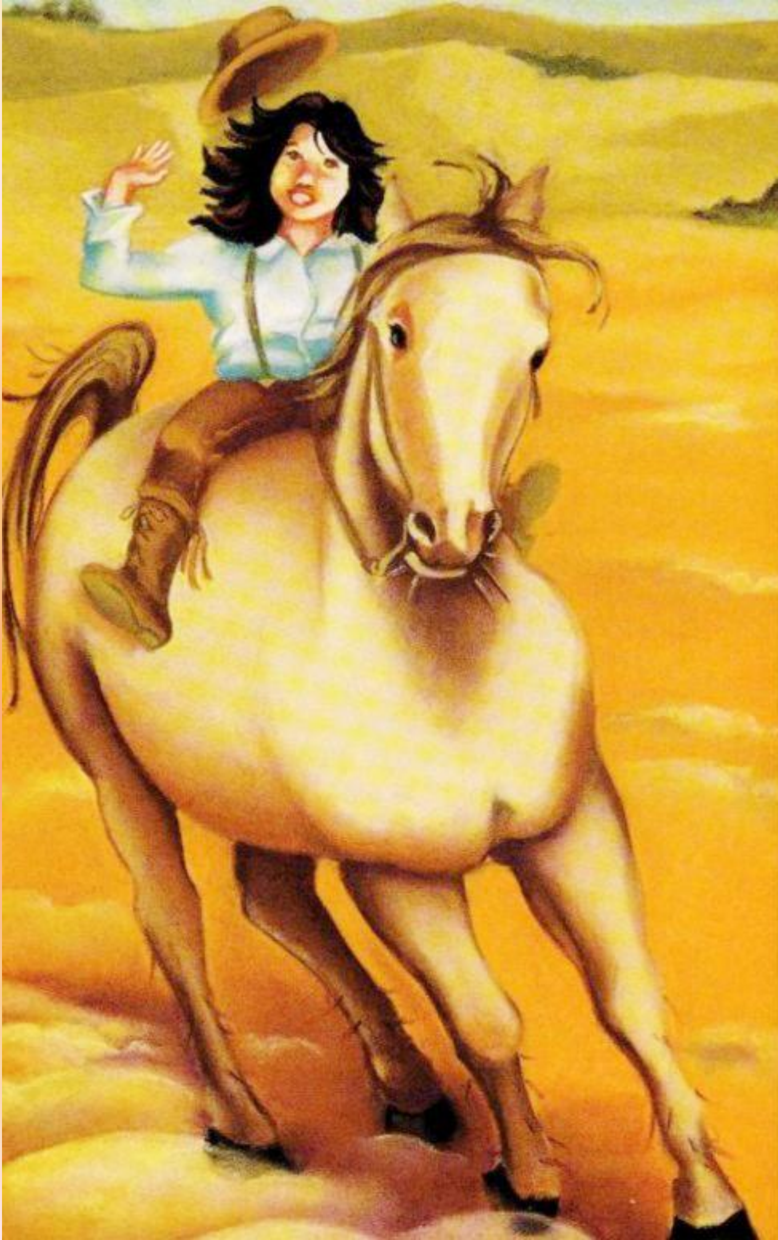
या कथा सांगणाऱ्या पहिल्या लोकांना तिथली माणसं आणि ठिकाणं नक्कीच माहीत असावीत. किंवा कदाचित त्यांना त्या कथांमधील नायकांसारखं होण्याची इच्छा असावी. अशा कथा वारंवार सांगितल्या जात आणि एका व्यक्तीकडून दुसऱ्या व्यक्तीकडे हस्तांतरित होत असत. अशा मौखिक आणि सामायिक कथांना आपण लोककथा म्हणतो.

लोककथांमध्ये एखाद्या ठिकाणच्या किंवा तेथील लोकांच्या कथा आणि चालीरीतींचे चित्रण असते. त्या 'अतिशयोक्तीपूर्ण कथां'सारख्या लोककथा असू शकतात. या कथा सहसा खूप नंतर लिहिल्या जातात, कारण त्या लिहिल्या जाण्यापूर्वी अनेक वर्षे सांगितल्या आणि पुन्हा सांगितल्या गेल्या असतात. लोककथांमध्ये म्हणी, विनोद आणि गाण्यांचाही समावेश असू शकतो .

लोककथा आपल्याला खूप काही शिकवू शकतात. एखादी कविता किंवा गाणे आपल्याला खूप पूर्वीची एखादी घटना आठवायला मदत करू शकते. किंवा त्या केवळ मनोरंजनासाठीही असू शकतात, जसे की एखादी चांगली भुताची गोष्ट किंवा उड्या मारत गायले जाणारे गाणे. लोककथा आपल्याला त्या कथा सांगणाऱ्या लोकांबद्दलही सांगतात.

कॅलॅमिटी जेनबद्दलच्या कथा अतिशयोक्तीने भरलेल्या आहेत. पण त्यात ओल्ड वेस्टमधील जीवनाबद्दलची काही सत्येही आहेत. डेडवुडमध्ये कॅलॅमिटी जेन खरोखरच मदतीला धावून आली होती. तिने कदाचित एका लष्करी कॅप्टनचा जीवही वाचवला असेल. खरं तर, कदाचित म्हणूनच तिला कॅलॅमिटी जेन हे नाव दिले गेले असावे, पण ते एक कौतुक म्हणून दिले गेले होते. जेव्हा कधी संकट ओढवत असे, तेव्हा जेन आपल्या सोबत असावी असे तुम्हाला वाटेल.

वाढणे

मार्था जेन कॅनरीला नेहमीच माहित होते

ती काहीतरी खास आहे.

इतर मुली बाहुल्यांशी खेळण्यात आपला वेळ घालवतात.

किंवा त्या घाणेरडी फरशी साफ करण्यात

आपला वेळ घालवतात..

मार्था जेन त्यांच्यापेक्षा वेगळी होती.

ती घोडेस्वारी आणि नेमबाजी शिकली.

आणि ती कपडे घालत असे जे

तिच्या मार्गात अडथळा होणार नाहीत .

ती अजून त्या आपत्तींपर्यंत पोहोचली नव्हती.

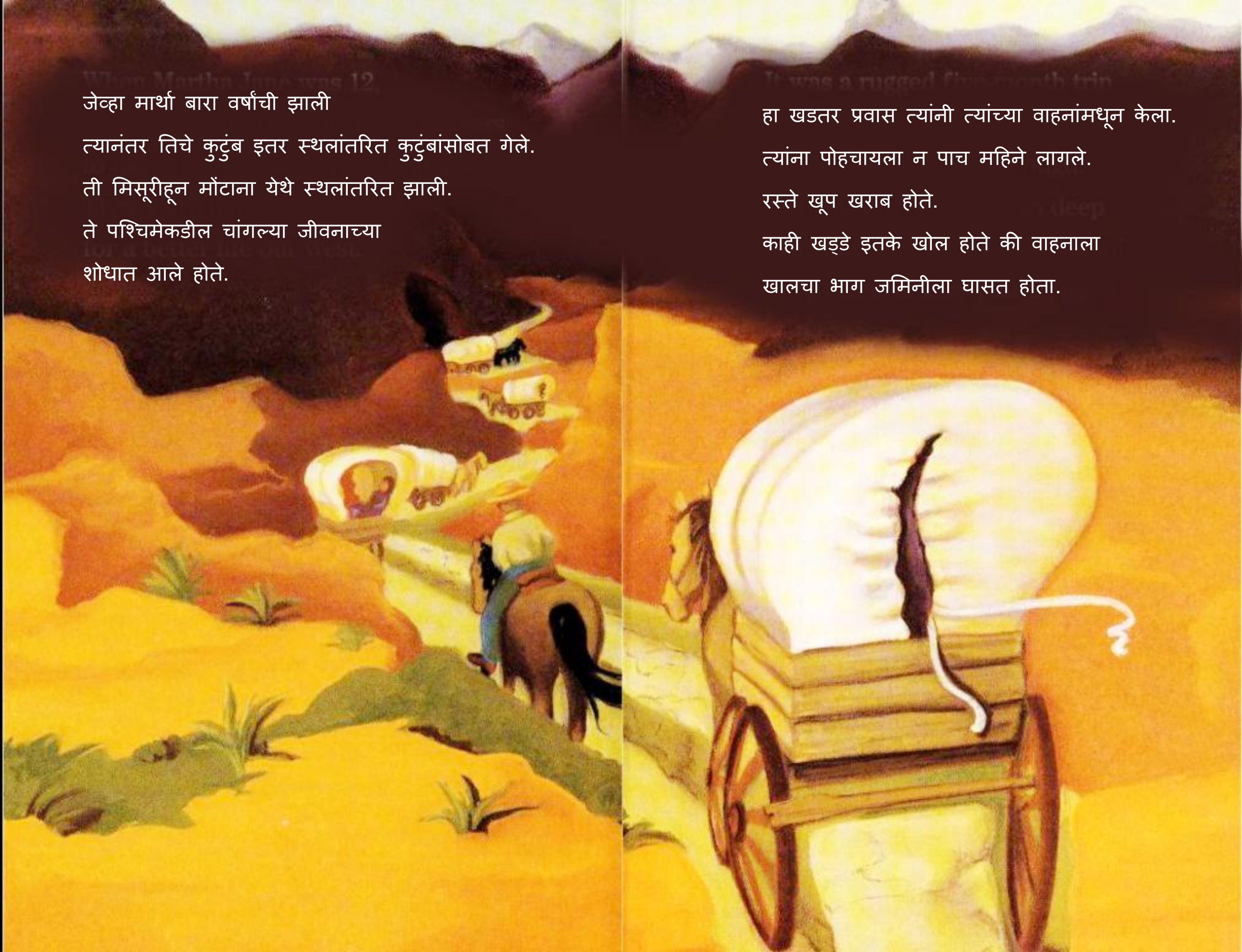
पण ती प्रत्येक साहसाकडे आकर्षित होत असे.

ज्याप्रमाणे मुंग्या साखरेकडे आकर्षित होतात.

एकदा, जेव्हा मार्था जेन मिसूरीच्या जंगलात खेळत होती,
मग तिने एक खडबडीत साप पाहिला.
खडकावर तो ऊन घेत होता.
खडखड्या सापाने तिला घाबरवण्याचा प्रयत्न केला.
साप 'रॅटॅट...' असा फुत्कारला.
आणि त्याने मार्थाला घाबरवण्याचा प्रयत्न केला.
पण मार्था फक्त हसली आणि म्हणाली,

बघ, मी नऊ वर्षांची आहे.
पण मी आजपर्यंत तुझ्याइतका भित्रा
साप पाहिला नाही,
जो एवढ्या हळू आवाजात ओरडतो..
हे त्याने यापूर्वी कधीही ऐकले नव्हते.
मग मार्थाने तोंड उघडले.
आणि इतक्या मोठ्याने ती ओरड्ली की
तीन खंडांमध्ये तो आवाज ऐकू जाईल.
त्यामुळे सापाला खूपच लाज वाटली.
त्याच क्षणी त्याचा मृत्यू झाला.

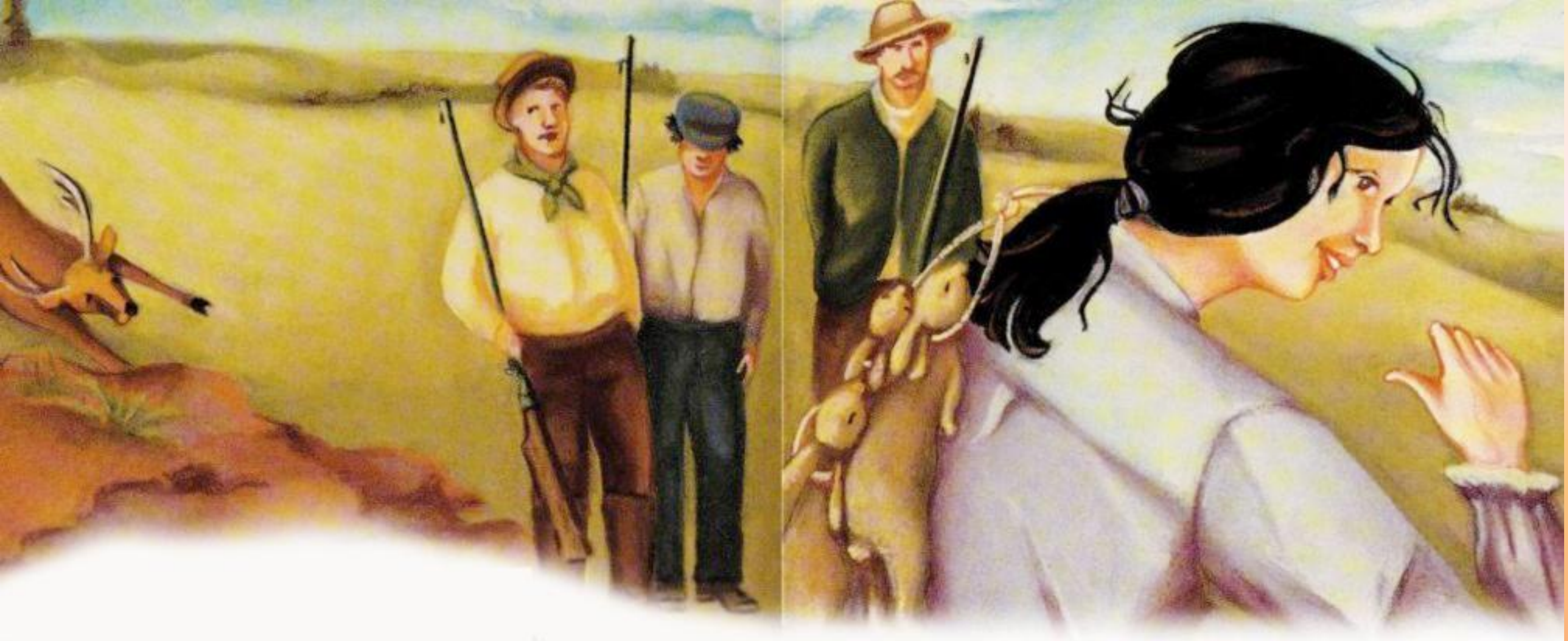
जेव्हा मार्था बारा वर्षांची झाली
त्यानंतर तिचे कुटुंब इतर स्थलांतरित कुटुंबांसोबत गेले.
ती मिसूरीहून मोंटाना येथे स्थलांतरित झाली.
ते पश्चिमेकडील चांगल्या जीवनाच्या
शोधात आले होते.

हा खडतर प्रवास त्यांनी त्यांच्या वाहनांमधून केला.
त्यांना पोहचायला न पाच महिने लागले.
रस्ते खूप खराब होते.
काही खड्डे इतके खोल होते की वाहनाला
खालचा भाग जमिनीला घासत होता.

जेव्हा जेव्हा गाडी नदीजवळ आली,
म्हणून काफल्याचा पुढारी नदी पार
करायला जात असे.
नेहमी तो सर्वात उथळ जागा शोधायचा.
पण मार्था जेन त्यावर समाधानी नव्हती.
ती तिच्या घोड्यावर बसून पलीकडे गेली.
त्यासाठी ती सर्वात खोल पाण्याचा शोध घेत असे.
मात्र, एकदा ती दलदलीत अडकली.
ज्याने त्याला खाली खेचण्याचा प्रयत्न केला.
पण मार्था जेनने खूप जोरात लाथ मारली
दलदल तापून काचेत रूपांतरित झाली.
मग ती कोणत्याही त्रासाशिवाय बाहेर आली.

दररोज गाडीतील लोक शिकारीला जात असत.

मार्था जेनलाही त्यांच्यासोबत जायचे असे.

पण त्या माणसांना तिला सोबत न्यायचे नव्हते.

म्हणून ती एकटीच शिकारीला गेली.

जेव्हा ती परत आली, तेव्हा तिच्याजवळ

तीन ससे लटकत होते.

एका लहान मुलीसाठी हे खूप छान आहे .

एक माणूस म्हणाला.

बघ, सुमारे एक मैल मागे मी चार हरणे मारली .

मार्था जेनने त्याला समजावून सांगितले.

पण मी ते सर्व एकाच वेळी बरोबर घेऊ शकलो नाही.

त्यानंतर, शिकारीना

तिला सोबत घेऊन जायला आवडू लागले.

जोपर्यंत वॅगन ट्रेनचे

मोंटानामध्ये आगमन झाले

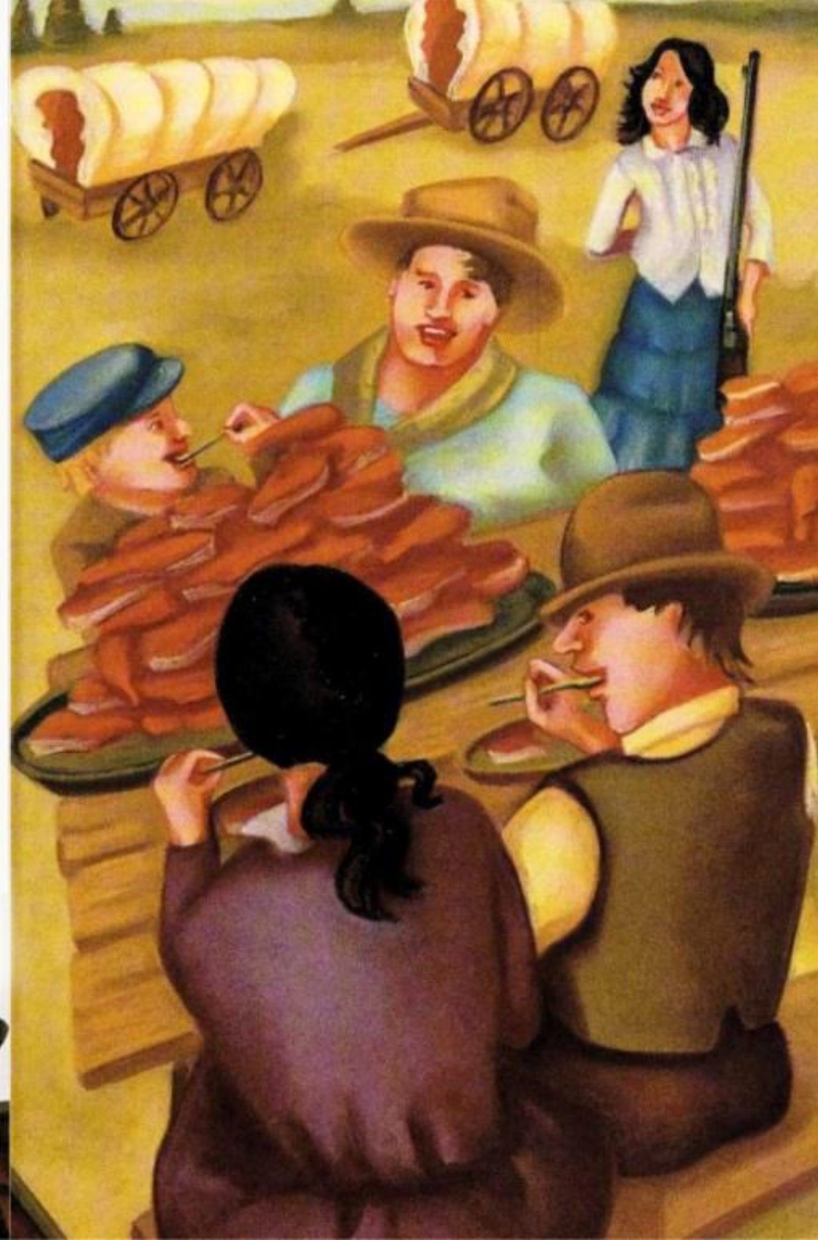
तोपर्यंत जेनने खूप शिकार केली होती.

की पायनियर्सना त्याने मारलेल्या शिकारीची

आठवण करून दिली पाहिजे.

दिवसातून पाच वेळा त्यांना

तेच खावे लागत असे.

स्ट्रोलर

व्हर्जिनिया सिटी, मोंटाना

हे सोन्याच्या खाणीचे एक शहर होते.

ते मार्था जेनसाठी अगदी योग्य होते.

तिने प्रत्येक कोनाकोपऱ्यात नाक खुपसले.

तू स्वतःहून संकट ओढवून घेत आहात .

काही लोकांनी तिला सावध केले होते.

"अर्थातच मी ते करणार आहे," जेनने उत्तर दिले.

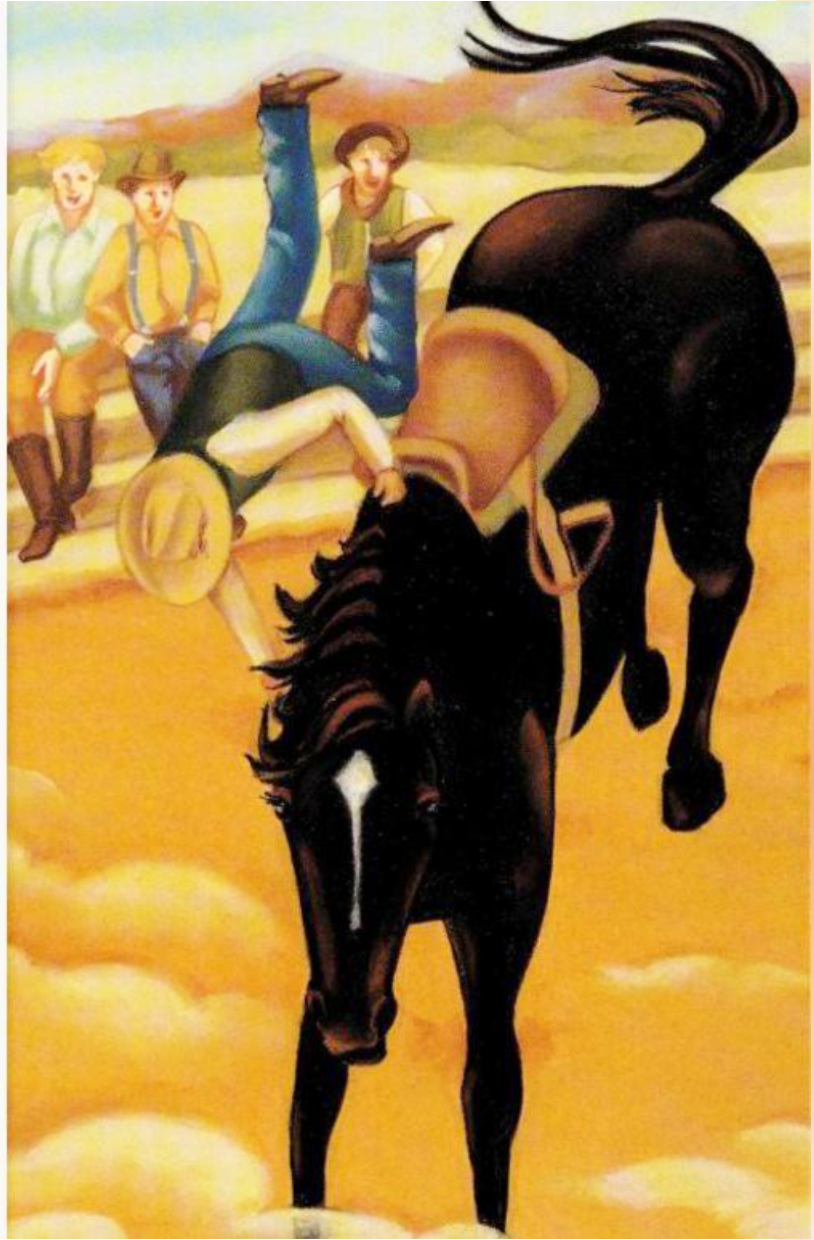
यामुळे वेळ वाचतो.

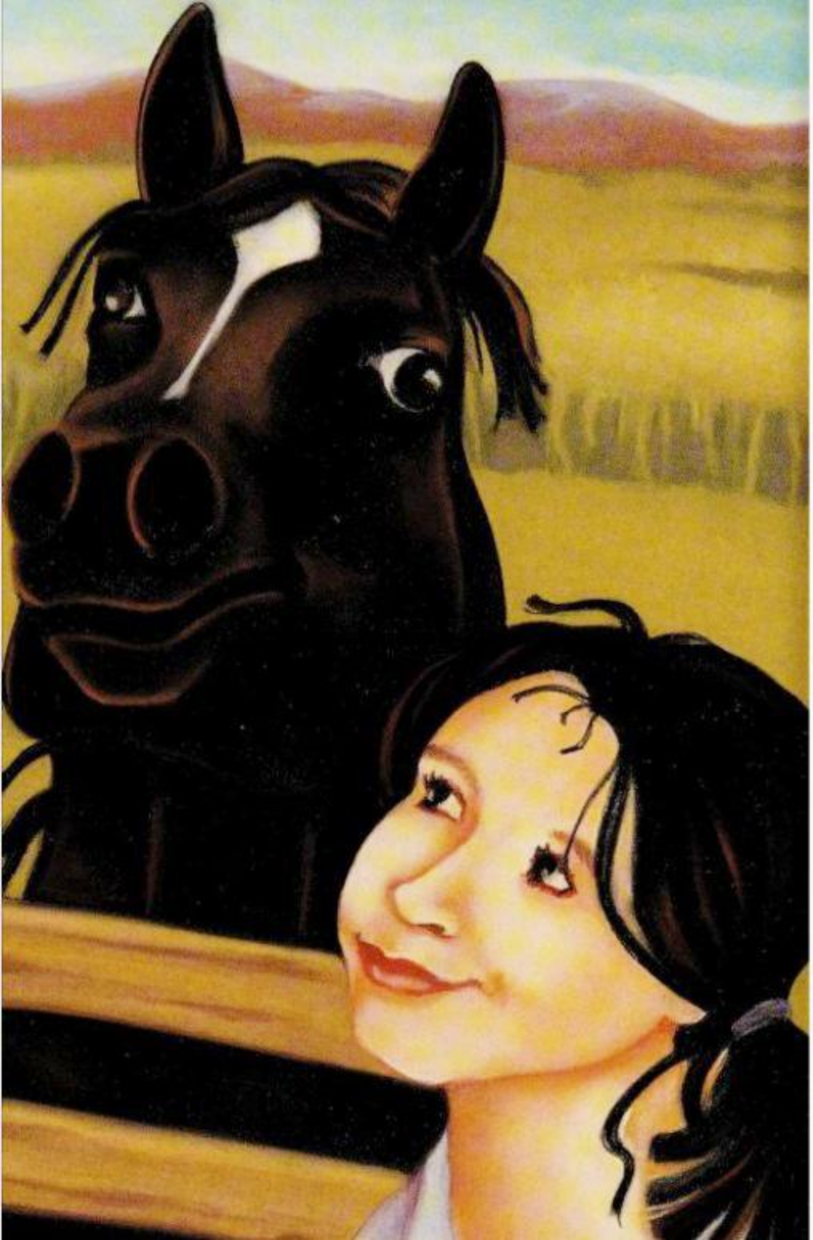
खाणकामगार दररोज येत-जात असत .
आपले भविष्य स्वतः घडवण्यासाठी
त्यांनी सोन्याच्या नवीन थरांचा शोध घेतला.
तो नक्कीच एक दुष्ट गट होता.
त्यांच्यापैकी बहुतेकांच्या डोक्याला
तरी गोळीने छिद्र पडत असे.
किंवा त्यांच्या खिशाला झळ बसेल .

पण काही जण भाग्यवान होते आणि त्यांनी मोठे यश मिळवले.
जेव्हा कोणीतरी "सोनं!" असं ओरडतं.
मग ती बातमी विजेच्या वेगापेक्षाही जास्त वेगाने पसरते.
एका खाणकामगाराला त्याच्या मुठीच्या आकाराचा
सोन्याचा खडा सापडला.
दुसऱ्याला इतकी समृद्ध खनिजाची एक शिळा सापडली.
ते खोदून काढायला त्याला तीन फावडी लागली.

मार्था जेन झोपी गेली
फारसे संशोधन केले नाही.
तिला ते काम कंटाळवाणे वाटले.
त्याऐवजी, ती नेहमी पुढे जाणे पसंत करत असे.
तिला घोड्यांची खूप आवड होती .
विशेषतः वेगवान घोडे.
आणि तिच्याकडे त्यांना हाताळण्याचे कौशल्यही होते.
एकदा, काही काऊबॉयनी
शहरात काही जंगली घोडे आणले.
त्यांपैकी एक काळा घोडा होता.
त्याच्या डोळ्यांत आग होती.
मार्था जेन येईपर्यंत,
त्या घोड्याने
चार काउबॉयना खाली पाडले होते.
तू त्याच्या बाबतीत सावधगिरी बाळगा .
त्याने मार्थाला इशारा दिला.
मी माझे नशीब आजमावून पाही .
मार्था म्हणाली.
मी तीन गाढवांसारखी हट्टी आहे .
आणि माझी काठी त्याहूनही वाईट आहे.

ती हळूच घोड्याजवळ गेली.

मला माहीत आहे की तू फक्त ढोंग करत आहेस .

ती हळू आवाजात म्हणाली.

प्रत्येकाने बघावे तू किती मोठा आणि ताकदवान आहे..

घोडा नुकताच खिंकाळला.

मी अजून लहान मुलगीच आहे .

मार्था जेन म्हणाली.

आणि मला दूर लोटून तुला काहीही मिळणार नाही.

पण जर तू मला तुझ्यावर स्वार होऊ दिलंस तर,

तर तुम्हाला ते रांगडे आणि कणखर काउबॉय भेटतात.

तू मला आणखी वाईट वाटायला लावशील.

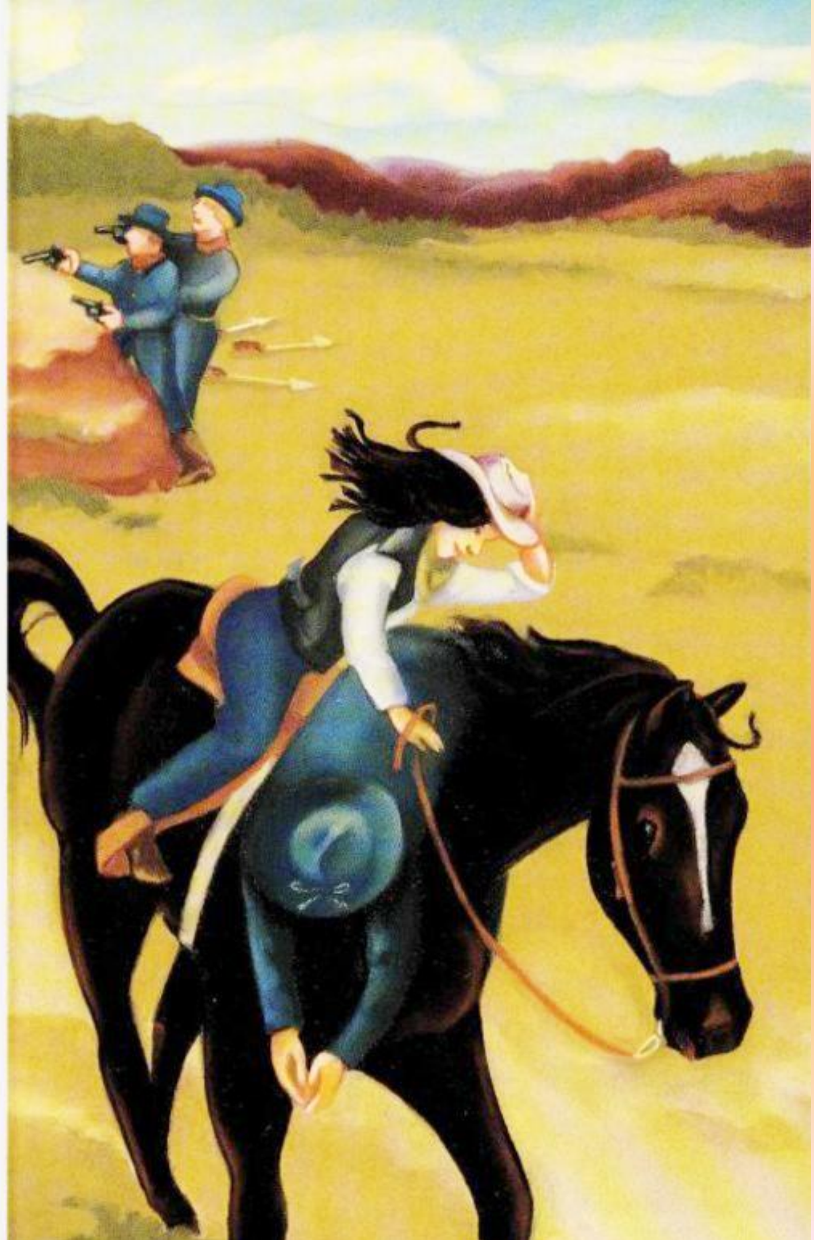
बरं, हे कोणीच खात्रीने सांगू शकत नाही.

घोड्याला मार्थाचे बोलणे खरंच समजले की नाही.

पण मार्था जेन ही एकमेव होती

तिने घोडा चांगला चालवला.

तो घोडा त्याच्यासाठी खूप उपयोगी होता.
एके दिवशी, मार्था जेन घोडेस्वारी करत होती
जेव्हा तो आपला जीव वाचवण्यासाठी लढत होता
लष्कराच्या गस्ती पथकाशी भेट झाली.
मार्था जेन क्षणभरही थांबली नाही.
ती झेपावत आत आली, आणि तिने
जखमी कॅप्टनला तिच्या घोड्यावर ओढत नेले.
आणि मग तिने त्याला एका सुरक्षित ठिकाणी नेले.
जेव्हा तो बरा झाला, तेव्हा
कॅप्टनने तिला (आपत्ती) म्हटले, म्हणजेच...
कॅलॅमिटी जेन. तेव्हापासून ते नाव
सगळ्यांच्या ओठांवर रूळलं.
ते अगदी मधासारखं चिकटून राहिलं.

डेडवुडमध्ये राहणे

जेव्हा कॅलॅमिटी जेन मोठी होत होती

तेव्हा ती साउथ डकोटातील डेडवुड येथे राहायला गेली.

हे खाणकाम करणारे गाव त्याच्या नावापेक्षा

जास्त मैत्रीपूर्ण होते. पण फार नाही.

तिथे ती सर्व प्रकारच्या काउबॉयना भेटली.

आणि बंदूकधारी सापडले .

ज्यात काही प्रामाणिक लोकांचाही समावेश होता.

सर्वात प्रसिद्ध वाइल्ड बिल हिकॉक होता.

तो नव्या चामड्यापेक्षाही जास्त कठोर होता.

आणि तो वर्षातून एकदा-दोनदाच हसायचा.

वाईल्ड बिल सैन्यात हेर आणि शहराचा अधिपती होता.

पण आता त्यांनी या नोकऱ्यांमधून निवृत्ती घेतली होती.

आपल्या तरुणपणी बिल एकदा

आठ महिने कपडे न बदलता राहिला होता..

मग एके रात्री बिल झोपलेला असताना,

एका अस्वलाने त्याच्यावर

आणि त्याच्या कपड्यांवर हल्ला केला.

त्याला तो वास मैलभर दूरूनच आला.

तो त्या वासाच्या मागावर गेला.

तो बिलजवळ पोहोचला आणि त्याचा पाय चावू लागला.

बिल लगेच जागा झाला.

आणि अस्वल त्याला आपली शिकार बनवण्याआधीच,

बिलने त्याच्याशी कुस्ती खेळायला सुरुवात केली.

अस्वलाकडे त्याचे नख होते,

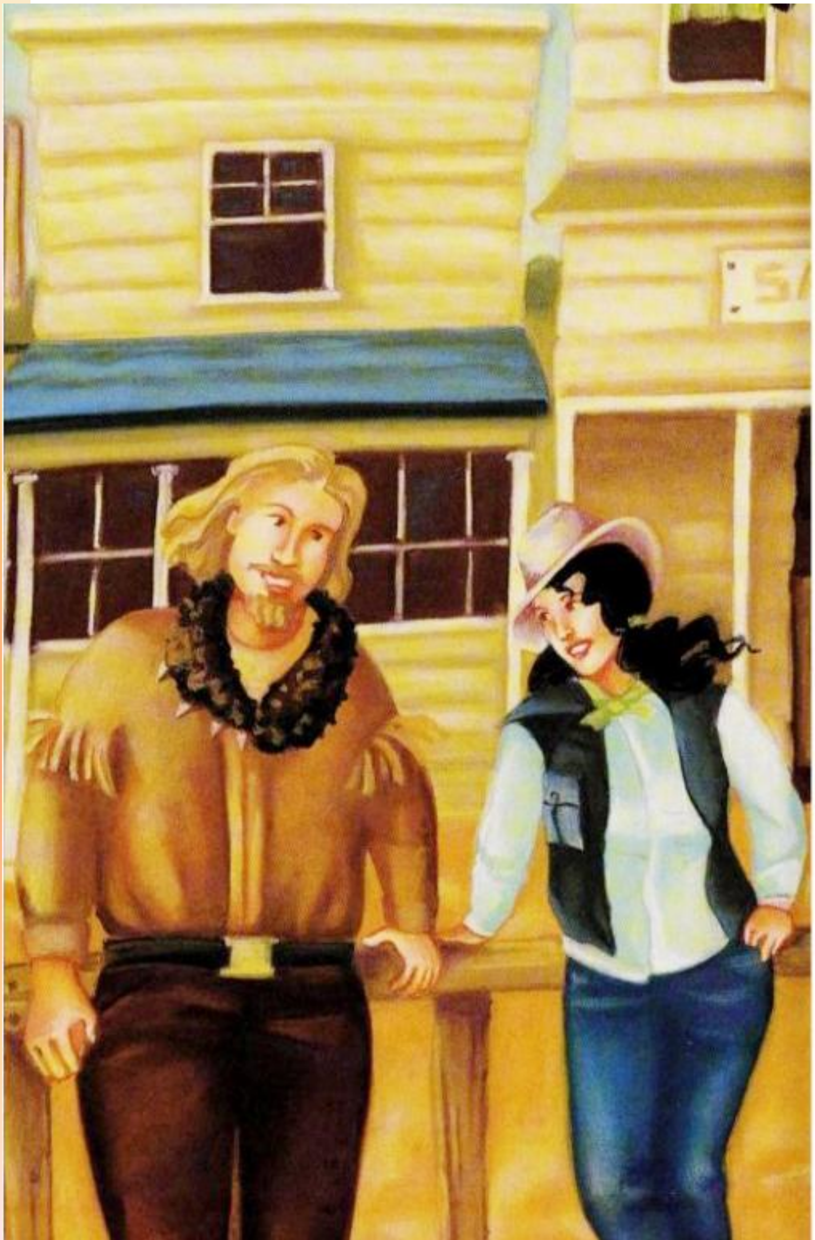
पण बिलकडेही चाकू होता.

ते दोघे पुन्हा पुन्हा भिडत राहिले.

जेव्हा लढाई संपली तेव्हा

बिलने स्वतःसाठी एक नवीन फर कोट घेतला!

कोणताही माणूस जो

अशा अस्वलाला हाताळू शकत होता .

तो नक्कीच संकट ओढवून घेणाऱ्या

व्यक्तीसारखा असला पाहिजे.

अशाप्रकारे बिल आणि कॅलॅमिटी मित्र बनले.

त्याने त्याच्या प्रसिद्ध साहसांच्या कथा सांगितल्या.

वाइल्ड बिल म्हणाला की खऱ्या थरारासाठी

मार्थाने पोनी एक्सप्रेसवर स्वार व्हायला पाहिजे.

पोनी एक्सप्रेस हा घोडेस्वारांचा एक गट होता.

जे सीमेपलीकडे टपाल वाहून नेत असे.

म्हणून कॅलॅमिटीने ते काम स्वीकारले.

ती घोड्याला ब्लॅक हिल्समधून घेऊन जात असे

५० मैल प्रवास करावा लागत असे. .

तो खडबडीत प्रदेश होता.

आणि केवळ खडक आणि दऱ्यांमुळेच नव्हे.

वाटेत दरोडेखोर अनेकदा तिथे थांबत असत.

ते प्रवाशांकडून त्यांचे पैसे किंवा सामान लुटत असत.

दरोडेखोराने गोळी झाडण्याचा विचार करण्यापूर्वीच

कॅलॅमिटी जेनने आधीच गोळी झाडली होती.

जेनची पहिली गोळी दरोडेखोराच्या बंदुकीला लागली
.

आणि त्यानंतर ती थेट त्याच्या खिंडीत घुसली

त्यामुळे ते तिथेच अडकले. .

जेनची पुढची गोळी दुसऱ्या दरोडेखोराला लागली.

तिने त्याच्या घोड्याचा लगाम कापला.

घोडा आणि त्याचा स्वार

त्याच्यावरून उडी मारून खाली उतरले.

तो जमिनीवर पडला.

हे बघ, या वेळी आम्ही तुला जाऊ देऊ .

तिसरा दरोडेखोर मागे सरकत म्हणाला.

“तुम्हाला याची खरंच खात्री आहे का?”

कॅलेमेटी म्हणाली.

“असं दिसतंय की पार्टी आताच सुरू झाली आहे.”

पण दरोडेखोरांनी प्रतिसाद दिला नाही.

आणि ते शेपूट घालून तिथून पळून गेले.

संकटाचा प्रवास सुरूच आहे.

आणि त्यानंतर तिला कोणी त्रास दिला नाही.

बदलत्या काळ

बहुतेक लोकांना वाटले की कॅलॅमिटी जेन

ही जुन्या बीफ जर्कीपेक्षा जास्त स्ट्रॉंग होतं.

लोक म्हणायचे की जेन बर्फात अनवाणी चालायची.

आणि डोळे न मिटवता

ती सूर्याकडे पाहू शकत होती.

पण कॅलॅमिटीची एक हळवी बाजूही होती.

पण तिने त्याचा फारसा प्रचार केला नाही.

एके काळी, डेडवुड नावाचे संपूर्ण गाव

देवीच्या आजाराला बळी पडले होते..

इतकी खाज सुटत होती की, जणू काही

जणू काही एखादी टोळधाड पुढे सरकत होती.

डॉक्टरही आजारी पडले.

शेरीफची प्रकृती खराब होती.

अंत्यविधीतील परिचारकसुद्धा नव्हते.

आशा होती कोणीही मरणार नाही.

कारण त्यांना दफन करायला कोणी तयार नव्हते.

जवळपास सर्वजण पलंगावर झोपले होते.

पण कॅलॅमिटी जेन नाही.

ती आजारी का पडली नाही हे कोणालाच माहीत नाही.

काही लोक म्हणाले की तिची कातडी खूप जाड होती

त्यामुळे देवीचा विषाणू

तिच्या शरीरात शिरू शकला नाही.

इतरांना वाटले की

तिच्या रक्तातही देवीचा आजार पसरला आहे.

आणि आतड्यात प्रवेश करण्याचे

धैर्य गोळा करू शकले नाहीत.

कारण काहीही असो, कॅलॅमिटी जेन
पूर्णपणे निरोगी होती.
आणि तिला आजारी लोकांची काळजी घ्यावी लागली.
ते करण्यात काहीच भीती नव्हती.
त्यामुळेच ती आजारी लोकांची खूप काळजी घ्यायची.
देवीचा आजार बरा व्हायला
नक्कीच काही महिने लागले.
त्या महिन्यांत कॅलॅमिटी फारशी झोपली नाही.

एकदा, ती सलग तीन दिवस जागी राहिली.
ती म्हणाली, "डोळे उघडे राहण्यासाठी
मला झाडूचा दांडा वापरावा लागला.
आणि माझे डोळे तासभरापेक्षा
जास्त वेळ उघडे राहत नसत .
जेव्हा लोक अखेर बरे झाले,
त्यावेळी त्यांना जेनचे आभार मानायचेच होते.
पण ती एका मर्यादेपर्यंतच सहन करू शकली.

कॅलॅमिटी जेन अतिशय खंबीर होती ,

एक गोष्ट अशी होती जी तिला थांबवू शकत नव्हती.

ती म्हणजे प्रगती.

डेडवूड मोठे होत होते.

दुकानदार लाकडी पदपथ बनवत होते.

जेणेकरून लोकांना चिखलातून जावे लागणार नाही.

पोनी एक्सप्रेस सेवा बंद करण्यात आली.

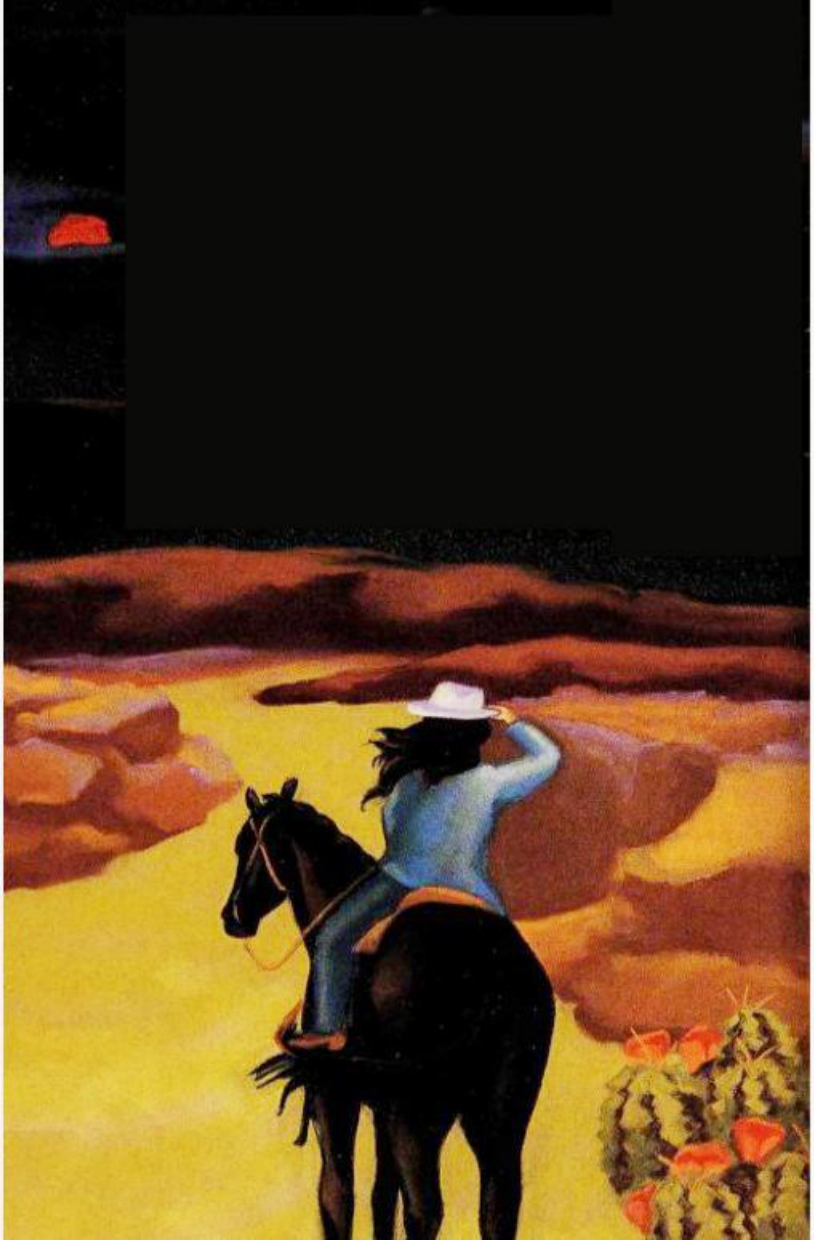
आता एकही घोडागाडी शिल्लक नव्हती.

त्यांच्या जागी रेल्वेची अजस्त्र इंजिने आणली गेली.

लोक घराच्या आत स्वच्छतागृह बांधत आहेत.
तिला ते पसंत नव्हते.
पण कॅलॅमिटीला माहित होते की हे मूर्खपणाचे आहे.
तरीही, हे नाकारता येणार नाही .

शहर बदलले होते.
आता कॅलॅमिटीला या गोष्टींचे दुःख नव्हते.
पण तरीही ती आरामखुर्चीत बसून.
विश्रांती घ्यायलाही तयार नव्हती.
म्हणून जेव्हा तिला कळले की ती
बराच वेळ वाट पाहत बसली आहे.
ती शांतपणे बसून कोळ्याच्या जाळ्याकडे पाहत होती.
तेव्हा तिला,
वाटले की आता पुढे जाण्याची
वेळ आली आहे.

तिला निरोप देण्यासाठी संपूर्ण शहर जमले होते.

महापौर म्हणाले, "आम्हाला तुझी खूप आठवण येईल."

आम्हाला काही अडचण आली तर

मग आम्ही तुला लगेच फोन करू.

"ठीक आहे," कॅलॅमिटी जेन म्हणाली .

मला नेहमीच अडचणी आवडल्या आहेत.

मग ती सूर्यास्ताच्या दिशेने निघून गेली.